

არქიტექტურული სინთეზი და მისი მნიშვნელობა „ფასადური არქიტექტურა თბილისის მაგალითზე“

ქეთევან სალუქვაძე

არქიტექტურის დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თეა ბიძინაშვილი

სტუ-ს მონვეული ასოცირებული პროფესორი, დოქტორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქალაქ თბილისის მაგალითზე XIX საუკუნიდან დღემდე ფასადის ისტორიის ცვლილება, მისი მნიშვნელობა ქალაქის საერთო იერსახეში. კულტურული მნიშვნელობის ძეგლები და გასულ საუკუნეში აგებული მნიშვნელოვანი შენობების გარკვეული ნაწილი, რომლებიც ქმნის ქალაქის ხასიათს არქიტექტურული სინთეზს და მის მნიშვნელობას.

საკვანძო სიტყვები: ფასადი, სინთეზი, ფორმა, ტრადიცია, დღევანდელი მნიშვნელობა.

RESUME

The article deals with the example of the city of Tbilisi from the 19th century to the change of facade history, its importance in the general sense of the city. Cultural monuments and a part of important buildings built in the last century that create the city's characteristic architectural synthesis and its significance.

* * * *

არქიტექტურა სამყოფი სივრცის ფორმირებაა. იდეალური ფორმის ძიება კი მთავარი ამოცანაა, რომელიც მას აკისრია. ოპტიმისტები მიიჩნევენ, რომ ბევრი ჭეშმარიტი ფორმა არსებობს, აქედან ზოგი ვიპოვეთ, ზოგი კი ჯერაც არ გვიპოვია. ეს ვარაუდი ნამდვილად სწორია, რადგან ფორმას ადამიანის გონება აფასებს: ესთეტიურად, ფუნქციურად და ემოციურად. ყველა ეპოქის ადამიანს კი განსხვავებული განვითარების დონე ახასიათებს და ესეც ძალიან ბუნებრივია. აქედან გამომდინარე, არქიტექტურაში ტყუილის, არაბუნებრივობისა და სიყალბის ადგილი არ არის.

გარემოს გარეშე მოცულობა არ არსებობს, მითუმეტეს, ჩვენს დროში, ჩვენ ხომ უკვე უთვალავი წელი და ფორმა გამოვიარეთ რომ აქამდე მოვსულიყავით. ჩვენი გარემო შედეგია წარსულისა და აწმყოსი. ქალაქს, რომელსაც დიდი ისტორია აქვს მოსაყოლი, კუნძულოვანი მოცულობითი ფორმები, ანუ შენობები ვერასოდეს ექნება. ამიტომ, გვინევს ძველისა და ახლის ერთად აღქმა. ტრადიციები და მომავალი, სიმდიდრე და სიღარიბე, მეფეები, კომუნისტები, დემოკრატები... ჩვენს ქუჩებში ყველა და ყველაფერი ერთად არსებობს.

ყველა ადგილს თავისი ისტორია აქვს, საკუთარი ტრადიცია, რომელსაც იცავს, აურა რომელიც დაჰყვება და აგებულია, რომელსაც ვერ შევცვლით. თუმცა, ეს იმას სულაც არ ნიშნავს, რომ მას არ უნდა შევცხოთ ან თავი შორს დავიჭიროთ მისგან. ადამიანებს არ შეუძლიათ ხელოვნურად აირჩიონ სამყოფი გარემო და ეს ძალიან კარგი თვისებაა. სწორედ იმისთვის, რომ არ დაზარალებს ბუნებრივი ლანდშაფტი ან ისტორიული გარემო, არსებობს სინთეზი. ყველაზე ნათელი მაგალითი ჩვენი ქალაქია. თბილისი ლანდშაფტთან ერთად ვითარდება და არაფრით მის გარეშე, სწორედ გეოგრაფიული მდგომარეობაა ყველა თავისებურების განპირობებელი: ის რომ ქალაქი მტკვარს მიუყვება, აივნები კლდეებზეა შეფენილი, ყველა პატარა დეტალი რაც ძველ თბილისს გახსენებთ ლანდშაფტთან თანაარსებობას, ანუ მასთან სინთეზს განასახიერებს.

სუფთა არქიტექტურაში საქმერთულადაა. როცა ისტორიულ გარემოში ახალი სხეული თავსდება, ეს რთულად აღსაქმელი პროცესია: როგორც ემოციურად, ისე ვიზუალურად. ყველა ადამიანისთვის ნაცნობი გრძნობაა ადგილის სიყვარული და ცვლილების შიში, ამიტომაც, რომ ხშირად სიმარტივის გამო, არქიტექტორები ცდილობენ ისტორიულ გარემოს შენობა გარეგნულად მოარგონ. შედეგად კი სიყალბეს ვიღებთ. ფასადი ბევრად მარტივი და პირდაპირი გახდა. ჩვენ ვცდილობთ გარემო სრულყოფილი გავხადოთ, ამიტომ ყველა არქიტექტურული ტყუილი უკან გადადგმული ნაბიჯია ფორმის ძიების რთულ გზაზე. ჩვენი კვალის დატოვება აუცილებელია კია შემგომი სივრცეების გასაგვითარებლად.

ნებისმიერ საგანს დედამიწაზე სულიერს თუ უსულოს აქვს გარკვეული იერსახე ანუ ზედაპირი, რომელიც ანიჭებს მას მომხიბლაობას მიმზიდველობას თუ ვიზუალურ ესთეტიკას. ამ ზედაპირს რომელსაც შემდგომში მოვისხენიებთ როგორც ფასადს, ადამიანის თვალი აღიქვამს წამის მესაღდში, ანუ მაშინაც კი როდესაც შეუძლებელია მიზანმიმართულად თავის გონებით დააკვირდეს გარკვეულ ობიექტს. შესაბამისად ჩვენ ვცხოვრობთ ფასადურ რეალობაში, რომელშიც გვინევს ჩვენს საქმიანობაში მოღვაწეობა, განვითარება და ა.შ თუ ჩვენ ამ მსჯელობას დავიყვანთ არქიტექტურამდე და ზოგადად სიტყვა არქიტექტურას განვიხილავთ როგორც სამყაროს ფასადს ანტიკური პერიოდიდან დღემდე, უნდა განვმეორედ და დავუშვათ ის მოსაზრება რომ ფასადი განსაზღვრავს თითოეული

ერის ისტორიას, ხოლო თანამედროვეობაში უმაღლეს ესთეტიკურ ღირებულებას.

ქალაქ თბილისის მაგალათზე შეგვიძლია ვიმსჯელოთ და დავინახოთ როგორ იცვლება ფასადი გასული საუკუნეებიდან დღემდე და ასევე შევამჩნიოთ მიზეზები რომლებიც ახდენს გავლენას ამ ყველაფერზე.

განვიხილოთ კონკრეტულად XIX საუკუნის დღემდე, რა იცვლებოდა, რა არის ახლა და რა კეთდება დღევანდელ თანამედროვე რეალობაში.

შესანიშნავი მაგალითია რუსთაველის გამზირზე დღეს დღეისობით არსებული მოსწავლე ახალგაზრდობის სასახლე, რომელიც ააგეს (1802-07) ნლებუში, რუსული კლასიციზმის ზეგავლენით, როგორც მთავარმართებლის სასახლე. შენობამ გამოიარა ორი საუკუნე და დღეს დღეისობით არის ქალაქის

ერთერთი ისტორიული ფასადი, რომელიც უკვე აღწერს დედაქალაქზე გარკვეულ ფაქტებს.

XIX საუკუნის მიწურულში კი უკვე შეიმჩნევა შეიმჩნევა „მოდერნის“ მომძლავრება. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეების გავლენით ძლიერდება აგრეთვე ინტერესი ქართული ისტორიული არქიტექტურისადმი - შენდება „ქართული სტილის“ რამდენიმე საზოგადოებრივი და საცხოვრებელი სახლი: საუფლისწულო უწყების ღვინის სარდაფი (1876, არქიტ. ა. ოზეროვი; ახლანდ. ღვინის ქარხანა № 1), ქაშვეთის ახალი ეკლესია (1910, არქიტ. ლ. ბილფელდი), სათავადაზნაურო-საადგილმამულო ბანკი (1916, არქიტ. ა. კალგინი, მხატვარი ჰ. ჰრიწევსკი; ახლანდელი საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკა) და სხვა.

რაც შეეხება XX საუკუნის დასაწყისს, უკვე სო-

ღვინის ქარხანა

საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკა

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი

საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკა

ციალური ყოფითი გავლენა, ფაბრიკა ქარხნები, გზები, ხიდები კარნახობს ქალაქს როგორ განვითარდეს. იზრდება ქუჩების რაოდენობა და შესაბამისად ხდება ახალი შენობების დაგეგმარება. 20-30-იან წლებში იყო სერიოზული ცდები ისტორიული არქიტექტურის მოტივების გამოყენებისა: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ფასადის რეკონსტრუქცია, ფუნიკულორის ზედა სადგური, დინამოს სტადიონი..

ასევე კონსტრუქტივიზმის გავლენით შენდება რამდენიმე ნაგებობა: საქართველოს სსრ კპ ცკ-ის შენობა (ამჟამად ყოფილი მთავრობის სახლი; 1930, არქიტ. ნ. სევეროვი), რომელიც რუსთაველის გამზირის ერთერთი ნაშენი ფიგურაა თავის მასშტაბური ვიზუალით და მდგრადობით. კლასიკური რეპერტუარია გამოყენებული რამდენიმე დიდი ობიექტის არქიტექტურაშიც: ცირკის შენობა (1940, არქიტ. ნ. ნეპრინცევი, ს. სატუნცი, ვ. ურუშაძე), თსუ-ის მეორე კორპუსი (1940, არქიტ. მ. შავიშვილი) და სხვა. ამ ხანის შემოქმედებითი ძიების მაგალითია 2 მნიშვნელოვანი ნაგებობა საქართველოს მთავრობის სახლის ზედა კორპუსი (1938, არქიტ. ვ. კოკორინი, თანაავტორი გ. ლეჟავა) და მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის თბილისის ფილიალი ამჟამად იმელის შენობა (1938, არქიტ. ა. შჩუსევი). მიღწევებთან ერთად უკვე 30-იანი წლების II ნახევარში თბილისის საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი ნაგებობების არქიტექტურაში თავს იჩენს მონუმენტულობით, მორთულობით გატაცება (სტალინისტური არქიტექტურა). ამ ტენდენციამ მეტი განვითარება ჰპოვა თბილისის 40-იანი და 50-იანი წლების I ნახევრის არქიტექტურაში.

ამ ყველაფერზე დაყრდნობით შეგვიძლია მივიჩნიოთ რომ მეცხრამეტე მეოცე საუკუნის ძეგლები ჩვენს ქალაქში ახლაც საკმაოდ დიდ როლს თამაშობს, და ქალაქის ცენტრალურ უბნებში არის მთელი რიგი მონინავე ობიექტები, რომლებსაც მიყავს ქალაქი ვიზუალური ისტორიული ესთეტიკა დღეს დღეისობით. რომელთა დაჩრდილვაც თანამედროვე ზეგავლენით რა თქმა უნდა არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება.

ისტორიის ცუდი ნიმუშის შესანიშნავ მაგალითად შეგვიძლია გამოვიყენოთ საბჭოთა გადმონაშთი, რომელიც ქალაქში ბინალური ტიპის შენობების აღმართვისას გამოჩნდა „ხრუშოვკის“ ტიპის ხუთ სართულიანი სახლები. რომელმაც XXI საუკუნეში ფაქტობრივად დაკარგა ფუნქციონალურობა და ვეღარ უპასუხა ახალ გამოწვევებს. ვერც კომფორტით, რომელიც ამ სახლებს საერთოდ არ გააჩნია, ვერც ვიზუალით, და ვერც გამძლეობით. შესაბამისად ბოლო წლებში თანდასობით დაიწყო მათი დეკონსტრუქცია, თუმცა ჯერ ჯეროებით მაინც არ ნაშლილა ამ ტიპის სახლების კვალი.

აგრეთვე შეგვიძლია თამამად ვიმსჯელოთ 70-80 იან წლებში დაგეგმარებულ კორპუსებზე, რომლებიც ახლად აღმოჩენილ გარეუბნებში განთავსდა. და მათი ნაცრისფერი, უხეში ვიზუალი დარჩა ფესვებად საბჭოთა კავშირისა დღევანდელ ასე თუ ისე დამოუკიდებელ საქართველოში. და საკმაოდ მყარად განაგრძობს არსებობას..რადგან თანდათანობით მოვუახლოვდით თანამედროვე რეალობას, რომელშიც ჩვენ ვიმყოფებით, მსჯელობა სწორედ გარეუბნების ფასადური ესთეტიკური მხარიდან უნდა განვაგრძოთ.

გარეუბნიდან თუ კი დავბრუნდებით ცენტრალურ უბნებსა და გამზირებზე, ერთი შეხედვით შევხვდებით საპირისპირო პრობლემას, როდესაც თანამედროვე შენობის იერსახე ზედმეტად იჩენს თავს ისტორიული ძეგლის, ან შენობის გვერდით და ჩრდილავს, ფაქტობრივად ანულებს მის ღირებულებას. აქ დანაშაული უფრო მატულობს, რადგან ქალაქის ისტორიული ფასადები, კარგავს აქტუალობას, და მას ანაცვლებს თანამედროვე, ჩემი აზრით უფრო კიჩური, დაუხვეწავი შენობები, რომელიც საერთოდ ამოვარდნილია გარემოდან. მაგალითად: საცხოვრებელი კორპუსი პირველი სკოლის უკან, კაზინო „შანგრილა“ სიონის საკათედრო ტაძარსა და ანჩისხატს შორის, ნუცუბიძის ფერდობი

ამ პრობლემის გამომწვევი მიზეზის პოვნა საკმაოდ მარტივია. თუ კი გადავხედავთ ჩვენს პერიდიკას, 1990 იანი წლების ჩაჯარდნის შემდგომ, ქალაქის აღმშენებლობა დაიწყო 2004=05 წლებიდან. ეს პროცესი კი საკმაოდ ჩქარი ტემპით მიმდინარეობდა რამაც გამოიწვია ის რომ დღეს დღეისობით ქალაქის იერსახეში უკვე დაშვებულია ძალიან ბევრი შეცდომა. რაც უკვე ანადგურებს ქალაქის ვიზუალურ ესთეტიკურ კომფორტს ადამიანში და ქმნის ახალ, არეულ რეალობას, რომელიც ვერ გვიჩვენებს ვერც ძველს და ვერც ახალს.

ასეთი მსჯელობა სულაც არ გულისხმობს იმას, რომ ისტორიული ძეგლების ნგრევა გამართლებულია, პირიქით. არქიტექტორს უდიდესი ტექნიკა და ცოდნა სჭირდება სინთეზის განსახორციელებლად: თანამედროვე მიღწევა ისტორიულ გარემოში ფონად უნდა იქცეს და არა ატრაქციად. ის უნდა დაგვეხმაროს აღვიქვათ დრო და სივრცე ერთად. მიუხედავად იმისა, რომ ეს რთული ასახსნელია, მსოფლიოში არსებობს სინთეზის შესანიშნავი მაგალითები. სინთეზიც ხომ ჩვენი განვითარებისა და აზროვნების შედეგია, კიდევ ერთი წინ გადადგმული ნაბიჯი ქალაქური და ბუნებრივი იერსახის გადასარჩენად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. WWW.GOOGLE.GE
2. WWW.WIKIPEDIA.ORG